

Guia per a la incorporació de la perspectiva de gènere al treball del Centre Cívic Sagrada Família

Propostes per a la intervenció coeducativa als Casals Infantils

Elaborat per:

CoeducAcció

Impulsat per:

Centre Cívic Sagrada Família

Districte de l'Eixample – Aj. Barcelona

Amb la participació de:

Casal Infantil – Centre Cívic Sagrada Família

Casal Infantil – Centre Cívic Cotxeres Borrell

Casal Infantil – Centre Cívic Fort Pienc

Casal Infantil – Centre Cívic Urgell

PROPOSTES PER A LA INTERVENCIÓ COEDUCATIVA ALS CASALS INFANTILS

1- El sistema sexe - gènere

El sexe al·ludeix a les característiques biològiques del nostre cos (com els òrgans genitals interns i externs, la càrrega hormonal o els cromosomes) i és aquell que ens distingeix entre femelles o mascles. El gènere, en canvi, fa referència a la construcció social de les identitats «home» i «dona». És el terme que s'utilitza per explicar com, en funció del nostre sexe, se'ns atorga una identitat concreta, una manera de ser, expressar, actuar i sentir que reproduceix les desigualtats de gènere i discrimina a totes aquelles persones que s'atreveixen a sortir-ne. Cal tenir present però, que sovint el gènere opera de forma inconscient i això dificulta poder detectar-lo.

Quan parlem de sexisme fem referència a aquelles actituds, rols, estereotips, valors o creences, basades en el domini i l'autoritarisme del gènere masculí sobre el femení, que formen part de la nostra cultura. El sexisme és present a tots els àmbits de la vida i de les relacions humanes amb més o menys intensitat. Moltes vegades s'aprenen i es transmet d'una forma inconscient, funciona implícitament a les institucions públiques i les entitats socials, en les rutines de les relacions familiar i en els àmbits d'estudi, oci i/o treball.

Activitat per la reflexió El gènere en primera persona:

- Recordem quina va ser la primera vegada a la nostra vida en que vam comprendre que hi havia alguna cosa que ens feia diferents de l'altre sexe i que això implicava que hi havia alguna cosa no que podia o que havia de fer, pel fet de ser nena o de ser nen. I a l'actualitat?
- Pensem en situacions en les que el gènere hagi condicionat alguna decisió a la nostra vida.

RECURSOS:

<http://www.coeducaccio.com/index.php/experiment-sobre-el-tracte-de-persones-adultes-vers-un-bebe-vestit-de-blau-i-un-vestit-de-rosa-1317.html> - Aquest vídeo breu ens mostra un experiment en el que s'observa el diferent tracte de les persones adultes cap a una criatura, quan pensen que és un nen i quan pensen que és una nena.

2- Del gènere a la desigualtat

Si observem premsa, internet, vídeos musicals, publicitat, etc... fàcilment podrem trobar moltes imatges que ens mostrin diversos àmbits i formes de discriminació, en les quals els models de gènere hi tenen un paper fonamental i que a la vegada en són perpetuadors.

L'observació i el treball amb les imatges permet debatre i posar sobre la taula alguns conceptes i idees per a començar a treballar, com són per exemple:

- La cura i els serveis domèstics, la maternitat i les renúncies
- La política i els espais de poder
- La hipersexualització de les nenes i el paper de la dona com a objecte de desig sexual al servei de l'home
- La feminitat i la masculinitat hegemònica així com les exigències socials de cada gènere
- Els rols i els estereotips
- El paper del llenguatge com a element clau en la construcció de la realitat
- El paper de l'educació i de les expectatives envers els infants

Aquests elements que hem anat observant a un nivell social més macro, **els acostarem a l'educació dels infants** per tal de poder identificar com aquestes construccions, estructures de poder i relacions desiguals es reproduïxen en petit format i són la base de les construccions futures.

RECURSOS:

<https://www.youtube.com/watch?v=pQishDaKLdM> – aquest vídeo ens mostra un experiment en el que podem veure la desvalorització d'allò femení.

http://www.coeducaccio.com/wp-content/uploads/2014/04/TOM%C3%89-AMPARO-Diagnostico_centro_educativo_Amparo_Tome.pdf – article d'Amparo Tomé en el que reflexiona sobre la igualtat als centres educatius.

3- El sexisme a l'educació: la transmissió

Tots aquests elements sexistes que hem vist que estan presents a la societat, arriben i traspugen a les criatures que progressivament van aprenent què significa ser nen i què significa ser nena a la nostra societat.

Els agents de socialització, a partir dels quals les nenes i els nens van adquirint i desenvolupant la seva identitat de gènere són diversos: la família, els mitjans de comunicació, l'escola, el grup d'iguals, el barri, etc.

Si bé en alguns casos ens resulta molt fàcil identificar-ho, és més complicat en els espais educatius on sembla que la igualtat és un element imperant.

Per això, proposem identificar com aquests missatges arriben a les criatures des de diferents vies que troben en espais educatius que són suposadament neutres a partir de l'observació sistemàtica, tal i com s'exposa a l'apartat 5.

RECURSOS:

<http://www.coeducaccio.com/wp-content/uploads/2013/01/GO%C3%91I-I-HERNANDEZ-Ha-vuelto-el-sexismo-o-es-que-nunca-se-fue1.pdf>

<http://youtu.be/OCTTAwkkasw> - Experiència d'un projecte de coeducació a una escola bressol de Barcelona

http://www.coeducaccio.com/wp-content/uploads/2014/03/GuiaDidactica_DEFINITIVA.pdf - Guia didàctica per persones educadores, mestres i famílies

4- Què entenem per coeducació i què persegueix?

La coeducació implica adonar-se que, a la nostra societat, hi ha exigències diferents per a cada sexe i actuar en conseqüència de forma conscient. La coeducació implica tenir objectius diferents per a nois i per a noies per tal que ambdós arribin a viure una veritable equitat. Quan ens adonem que els rols femenins i masculins són diferents, veiem que els infants necessiten un suport afegit diferent per poder alliberar-se d'aquests estereotips socials. Aquest suport que els ajuda a ser lliures és la coeducació:

- Coeducar implica donar **valor als aspectes vinculats al quotidià** i a "la vida privada".
- Coeducar consisteix en **desenvolupar totes les capacitats**, tant de nens com de nenes, a través de l'educació.
- Suposa **eliminar estereotips o idees preconcebudes** sobre les característiques que han de tenir les nenes i els nens, els nois i les noies, les dones i els homes.
- Cada noi i cada noia té dret a ser diferent, pel qual és necessari educar **valorant les diferències individuals i les qualitats personals**.
- Coeducar vol dir definir **estratègies per contrarestar aquestes desigualtats**

5- Per un canvi de mirada, la observació:

Un cop identificat el sexisme a la nostra societat, comencem a identificar com aquest es troba present en diferents elements que participen de la socialització de nenes i nens.

Per tal de poder intervenir, cal primer aprendre a observar el nostre entorn. Aquesta observació ha d'incorporar la perspectiva de gènere.

Per aprendre a observar, és necessari començar a partir d'observacions sistemàtiques que ens permetin obtenir uns resultats el màxim d'objectius possibles.

Aquestes observacions permetran:

- a. Entrenar la mirada i d'aquesta manera incorporar la perspectiva de gènere a totes les nostres pràctiques quotidianes.
- b. Ser el punt de partida per a les intervencions i els canvis en els comportaments i actituds de les educadores i educadors que estan en contacte amb els infants i que de manera inconscient reproduïxen estereotips

Proposem observar:

a) Els contes

Analitzar els contes que tenim al centre per tal de poder identificar quins models de gènere i valors transmet. Per això podem mirar els contes (tant el text, com les imatges) tenint en compte els següents aspectes:

- Qui és la persona protagonista (noi, noia o home o dona, sigui en format humà o en animal)
- Si es reproduïxen rols estereotipats (el nen valent i la nena que té por o que no apareix) o si pel contrari es presenten rols oposats. També podem observar si apareixen altres opcions diferents.
- El llenguatge: sexista o inclusiu. Parla de nens, o de nenes i nens o d'infants, etc.
- La resta de personatges: quins papers tenen? Tenen papers estereotipats: per exemple la mare que va amb els infants a l'escola, el pare que va a treballar o llegeix el diari...

Els contes tenen un important paper socialitzador en els infants!! És important estar alerta amb els models de nenes i nens, futures dones i homes que aquests contes ens ofereixen, així com amb els mites i falces creences que ens ofereixen al voltant de temes com les relacions afectives i l'amor.

PROPOSTES A L'HORA D'ESCOLLIR ELS CONTES:

- Que transmetin uns valors positius (més enllà de si són masculins o femenins): cooperació, no violència, la cura, la responsabilitat, el compromís, empatia, assertivitat, la presa de decisions, etc.
- Que els continguts eduquin sobre temes com l'afectivitat i la sexualitat, presentant també diversitat d'identitats, orientacions, diversitats familiar, etc. que promoguin relacions igualitàries (com a forma de prevenció de la violència de gènere)
- Que els personatges no responguin a estereotips de gènere (noies fràgils, submises, dependents porugues, preocupades per l'estètica i nens valents, forts, segurs de sí mateixos, ...). Presentar models que transgredeixin aquest, tant en nenes com en nens!!! (ja que en nenes ho veiem més habitualment).
- Que apareguin personatges masculins i femenins realitzant els mateixos tipus d'activitats, tant a l'àmbit públic com en el privat.

RECURSOS SOBRE CONTES:

<http://www.coeducaccio.com/wp-content/uploads/2014/04/Guia-contes-coeducatiu-CIRD.pdf> -

Maleta de contes coeducatius del CIRD

<http://www.coeducaccio.com/index.php/material/noies-i-nois-tants-a-tants> - Selecció de contes de Rosa Sensat per a infantil, primària i secundària.

<http://www.coeducaccio.com/wp-content/uploads/2012/09/cuentosparavivirysoc3%B1ar.pdf> -

Recull de contes de FETE – UGT, edició especial per a la prevenció de la violència de gènere.

b. Les famílies

Les famílies tenen les seves pròpies dinàmiques i és evident que des de fora és complicat incidir, no obstant, cal que prenguem consciència de dos aspectes:

- Per una banda saber quin és el paper de les famílies en l'educació dels infants i com hi participen els diferents membres (mare, pare, àvia, avi,...)
- Per altra banda ser conscients de quina manera interactuem i ens relacionem amb els diferents membres de la família, què demanem a qui, què esperem de qui, etc.

Per a fer la observació, proposem que cada dia, durant el transcurs d'una setmana, anoteu qui acompanya i qui recull als infants.

*La implicació dels diferents membres de la família representa **models a imitar** per als infants. Tot i que és difícil accedir i transformar els rols i les dinàmiques sí que podem intervenir fomentant la co-responsabilitat dels diferents membres en la mesura del que sigui possible (assistència a les reunions, notes dirigides a...)*

*Un element interessant sobre el qual reflexionar és la manera com ens adreçem a les famílies o les persones progenitores. Hi ha qui afirma que parlar de pares i mares és inclusiu. Per nosaltres, és més inclusiu parlar de **famílies** (si bé és cert que el propi concepte de família ja és qüestionable), ja que engloba altres realitats més enllà de la de 'pare-mare', com poden ser les de famílies homosexuals 'pare-pare', 'mare-mare', però també les monoparentals 'pare' o monomarentals 'mare', o altres tipus com famílies reconstituïdes o aquelles formades per avis o àvies o d'altres persones adultes. És important quan parlem de llenguatge inclusiu no pensar sols en incloure allò femení sinó en reflexionar sobre l'imaginari que genera un concepte o un altre i cercar aquell que faci referència a una realitat més àmplia i, per tant, menys discriminatòria.*

c. La roba dels infants

Per a tenir dades més sistemàtiques sobre la roba que porten els infants podeu durant una setmana, cada dia al iniciar la sessió fer una fotografia de tot el grup d'infants (si us és més còmode podeu fer diverses amb grups més petits).

Ens fixarem en quin tipus de roba porten (pantalons xandall, texà, faldilla, vestit, leguins,...), quin tipus de calçat porten (sabates, babes, botes, amb cordons, amb belcro, ...) i finalment els colors de la roba.

La roba que usen els infants a part de tenir un paper en la identificació (sóc nen, sóc nena) influeix en el seu desenvolupament en tant que possibilita o limita el moviment, l'expressió i l'experimentació.

*Els colors blancs i clars s'embruten més i per tant **limiten certes experiències**.*

*Determinats calçats (botes, etc) junt amb els tipus de pantalons (estrets, malles amb vestit, petos...) dificulten el **desenvolupament de l'autonomia** en la cura personal.*

*Les faldilles o vestits poden convertir-se en factors **limitadors del moviment** un cop apareix la vergonya.*

*Un element clau amb el que ens trobem avui en dia i que és tot un repte, és el fenomen de la hipersexualització de la infància o, més ben dit, la **hipersexualització de les nenes**, ja que són aquestes les qui més pateixen (els nens encara no ho pateixen tant). Aquest consisteix en vestir les nenes com dones en petit, amb el conseqüent contingut eròtic, de ser per a les altres persones i de culte al cos, elements que tenen una relació en la construcció de les identitats que poden aparèixer durant l'adolescència en situacions*

d'abús i violència degut a unes identitats basades més en satisfer i agradar a les altres que no pas al reconeixement propi.

RECURSOS:

<http://www.coeducaccio.com/index.php/princelandia-1102.html>- Reportatge sobre Princelandia, un espai on les nenes aprenen a ser princeses.

d. El llenguatge

Us proposem observar el llenguatge que s'empra des del casal.

Ens podem fixar en dos aspectes:

- El llenguatge escrit, en el moment en que fem una circular o fem un cartell per a una activitat o una nota a les famílies
- Ens podem fixar també en el llenguatge que fem oralment. Podeu demanar en algun moment que una altra persona us observi durant un període d'uns 5 o 10 en diversos dies. Anoteu quantes vegades es empra el masculí com a genèric i quantes vegades empra un llenguatge inclusiu.

*El llenguatge té un important paper en la configuració de la realitat en tant que té la funció d'anomenar el que existeix: **el que no s'anomena no existeix.***

El llenguatge usant el genèric en masculí invisibilitza a les nenes, noies i dones, donant per suposat que en cada moment podran saber si estan incloses o no en el missatge, fet que genera un important desgast cognitiu a part d'implicar representar-se en un segon terme.

RECURSOS:

<http://www.coeducaccio.com/wp-content/uploads/2014/04/GENERALITAT-DE-CAT-guia-resum-llenguatge-no-sexista.pdf> - Guia per a fer un ús del llenguatge no sexista.

e. La distribució de l'espai

L'espai condiona el moviment i tipus de joc dels infants de forma subtil i de vegades inconscient. Els espais amplis fomentaran un joc més mogut, mentre que els espais més petits seran adients per a jocs de manipulació, on hi hagi més calma o que requereixen de major atenció. Així doncs, la distribució de l'espai estarà facilitant un tipus de joc que transmetrà determinats valors i actituds.

Des d'un anàlisi coeducatiu, incorporem la perspectiva de gènere per veure:

- si l'espai està reproduint els rols/estereotips de gènere o no
- veient quins valors/habilitats que es transmeten amb els diferents espais de joc i el vincle que mantenen amb els models hegemònics de feminitat i masculinitat.
- observant quin espai ocupa cada tipus de joc (central o perifèric) i quina quantitat d'espai, en relació amb la resta d'espais de joc

Tot això ens donarà una primera visió sobre els aspectes, valors, habilitats, etc que estem volent ensenyar a través del joc i podrem veure aquells als que donem més valor, donant-los més espai i ocupant posicions més centrals i aquells d'altres als que donem menys valor.

Més específicament ens podem fixar en els **racons joc simbòlic**. Sovint aquests escenifiquem la vida adulta a través de espais quotidians (cuineta, súper, etc.), professions/oficis (doctor/a, taller mecànic, etc.), maquillatge/roba, espais públics com la biblioteca, etc. Així doncs, són jocs que ens parlen de la nostra cultura i on sovint podem veure representats els rols/estereotips de gènere (sobretot a mesura que els infants són més grans). Des d'una mirada coeducativa incorporem la perspectiva de gènere per tal de fixar-nos en:

- Quins valors transmet cada racó de joc simbòlic i a quin model de feminitat/masculinitat hegemònica correspon (què hi posen en pràctica?)
- Qui juga a cada joc, quan de temps i quin personatge desenvolupa dins el joc
- Com s'organitza el joc? (es donen rols?, qui fa de què?...)

Aquestes observacions en serviran per identificar els rols de gènere que s'estan reproduint en aquell moment i espai i poder-hi intervenir posteriorment.